

VALSTS TIESĪBU APAKŠNOZARE

TIESU INFORMATĪVĀS SISTĒMAS IZMANTOŠANA PERSONAS DATU AIZSARDZĪBAS TIESĪBU KONTEKSTĀ*

*Mg. iur. Jānis Kāršenieks,
Daugavpils Universitātes doktora studiju programmas
“Juridiskā zinātne” doktorants, Latvija*

Abstract

In the article the author analyzes the problems of protection of personal data of individuals in the judicial information system. In order to understand the essence of the problem, the author of the article analyzes the essence of the right to protection of personal data (data related to criminal offenses, criminal and administrative convictions) of individuals, the purpose of the judicial information system and the procedure and rules for using it of the given system.

The scientific base of this research is the normative acts regulating both subjects of research, and judicial practice.

This article addresses issues that have not previously been investigated. The article specifies the criteria, rules and principles that need to be considered and applied in practice with the judicial information system.

Keywords: personal data, judicial information system, data protection, free flow of personal data, data protection regulation

Ievads

2018. gada 25. maijā ir uzsākta 2016. gada 27. aprīlī pieņemtās Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa regulas (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula)¹ piemērošana. Regula paredz būtiskas izmaiņas personas datu aizsardzības regulējumā, līdz ar to

* Pētījums prezentēts Starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē “SABIEDRĪBA. CILVĒKS. DROŠĪBA. 2018” 2018. gada 27., 28. aprīlī. Rīgā. Konferences rīkotāji Baltijas Starptautiskā akadēmija, Society for Baltic Security, Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskā fakultāte

rada vairākas neskaidrības un problēmsituācijas datu pārziņiem.

Vispārīgās datu aizsardzības regulas maksimāli piemērojami sodi līdz pat 20 miljoniem eiro rosina pārziņus pārskatīt līdz šim veikto personas datu apstrādi, to vērtējot gan no personas datu apstrādes veikšanas tiesiskuma, gan arī no informācijas tehnoloģiju jomas skatupunkta. Iepriekš minētais attiecas gan uz datu pārziņiem privātajā sektorā, gan arī uz valsts un pašvaldības iestādēm. Šajā sakarā var norādīt, ka personas datu apstrādes pamatprincipi paliek nemainīgi. Sakarā ar tehnoloģiju attīstību vispārīgā datu aizsardzības regula ievieš stingrākus nosacījumus, kuri jāievēro, veicot personas datu apstrādi. Līdz ar to, ja pārziņi līdz šim brīdim ir pienācīgi, saskaņā ar normatīvajos aktos noteikto, tajā skaitā tehniskajām un organizatoriskajām prasībām, veikuši personas datu apstrādi atbilstoši paredzētajam mērķim un nepieciešamajā apjomā, tad iepriekš minētās regulas papildu prasību ieviešana neradīs lielas problēmas.

Tomēr, veicot dažāda veida personas datu apstrādi, pārziņi tiesās un Tiesu administrācijā arī šobrīd saskaras ar vairākiem problēmjaudājumiem, jo īpaši gadījumos, kad notiek divu cilvēka pamattiesību sadursme: tiesību saņemt informāciju un tiesību uz savu personas datu aizsardzību, piemēram, ievietojot un glabājot tiesas lēmumus (spriedumus) Tiesu informatīvajā sistēmā² (turpmāk – TIS). Būtisks datu subjekta tiesību uz savu personas datu aizsardzību aizskārums ir konstatējams tiesu un Tiesu administrācijas rīcībā, ievietojot, glabājot, izmantojot un nododot trešajām personām tiesu lēmumus un spriedumus neanonimizētā veidā, proti, ar lietas dalībnieku personas datiem.

Personas datu aizsardzības reglamentējošo normatīvajos aktos noteikto prasību evolūcija un tiesību uz privāto dzīvi aktualitāte norāda uz izvēlētās pētījuma tēmas aktualitāti valstiskā mērogā. Pētījuma mērķis ir izvērtēt šīs rīcības tiesiskumu un atbilstību starptautiskajiem un nacionālajiem normatīvajiem aktiem datu aizsardzības jomā, lai identificētu problēmjaudājumus. Pētījuma uzdevumi: izpētīt tiesības uz privāto dzīvi saistībā ar personas datu aizsardzības pamatprincipiem; analizēt Tiesu administrācijas kā pārziņa veikto personas datu apstrādi Tiesu informatīvajā sistēmā; izpētīt Tiesu administrācijas līdzšinējās personas datu apstrādes prakses vadmotīvus; identificēt neatbilstības Tiesu administrācijas rīcībā, veicot personas datu apstrādi attiecībā uz noziedzīgiem nodarījumiem, sodāmību un administratīvo pārkāpumu lietās. Pētījuma metodes: analīzes, komparatīvā, induktīvā, deduktīvā un loģiskā metode.

Tiesības uz privāto dzīvi personas datu aizsardzības kontekstā

Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 96. pantu ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību.

Interpretējot Latvijas Republikas Satversmes 96. pantā garantētās tiesības uz privāto dzīvi, Satversmes tiesa ir norādījusi, ka šīs tiesības ietver dažādus aspektus. Tiesības uz privāto dzīvi nozīmē, ka indivīdam ir tiesības uz savu privāto telpu, iespējami minimāli ciešot no valsts vai citu personu iejaukšanās. Tās aizsargā indivīda fizisko un garīgo integritāti, godu un cieņu, identitāti un personas datus. Informācija par personu ietilpst minētā jēdziena saturā³.

Latvijas Republikas Satversmes 89. pants noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. No tā izriet, ka likumdevēja mērķis ir panākt Satversmē ietvērto cilvēktiesību harmoniju ar starptautisko tiesību normām. Latvijai saistošās starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo arī par interpretācijas līdzekli, lai noteiktu pamattiesību un tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Latvijas Republikas Satversmē ietvērto pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas⁴.

Latvijas Republika ir uzņēmusies starptautiskās saistības, kuru mērķis ir personas privātās dzīves, citstarp personas datu, aizsardzība.

Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas⁵ (turpmāk – Konvencija) 8. panta pirmā daļa citstarp paredz, ka ikvienam ir tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību. Eiropas Cilvēktiesību tiesa (ECT), interpretējot Konvencijas 8. pantu, ir atzinusi, ka jēdziena „privātā dzīve” tvērums ir plašs, tas aptver dažādus personas fiziskās un sociālās identitātes aspektus un to nav iespējams izsmeļoši definēt. Informācija par personu un tās datu aizsardzība ietilpst tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību tvērumā. Personas datu aizsardzībai ir izšķiroša nozīme tajā ziņā, lai persona varētu izmantot Konvencijas 8. pantā noteiktās tiesības⁶. Privātās dzīves neaizskaramība un personas datu aizsardzība nostiprināta arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas⁷ 7. un 8. pantā.

Satversmes tiesa jau iepriekš, noskaidrojot Latvijas Republikas Satversmes 96. pantā noteikto pamattiesību saturu kopsakarā ar Konvencijas 8. pantu, ir atzinusi, ka valsts institūcijām ir ne vien

negatīvs pienākums atturēties no jebkādas nepamatotas iejaukšanās tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību, bet arī pozitīvs pienākums veikt šo tiesību aizsardzībai nepieciešamās darbības. Likumdevējam ir jāizveido tāds personas datu aizsardzības mehānisms, kas nodrošinātu to apstrādes noteikumu atbilstību paredzētajam mērķim⁸.

Ar personas privāto dzīvi saistīto vai personas fizisko un sociālo identitāti raksturojošo datu apstrāde (vākšana, uzglabāšana, izpaušana) ietilpst personas tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību tvērumā⁹.

Tādējādi Latvijas Republikas Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību ietver fiziskās personas datu aizsardzību.

Fizisko personu datu aizsardzības pamatprincipi

Saskaņā ar Fizisko personu datu aizsardzības likuma¹⁰ (turpmāk – Datu aizsardzības likums) 2. panta 3. un 4. punktu personas dati ir jebkāda informācija, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisko personu, savukārt personas datu apstrāde ir jebkura ar personas datiem veikta darbība, tajā skaitā, personas datu vākšana, glabāšana, izmantošana, nodošana.

Iegūstot, glabājot, izmantojot un nododot datu subjektu personas datus, proti, vārdu, uzvārdu, personas kodu un datu subjektu personas datus, kuri attiecas uz noziedzīgiem nodarījumiem, sodāmību krimināllietās, kā arī uz tiesas nolēmumu vai tiesas lietas materiāliem, notiek personas datu apstrāde Datu aizsardzības likuma 2. panta 4. punkta izpratnē.

Personas datu apstrāde ir jāveic saskaņā ar Datu aizsardzības likuma 7. pantu, kas paredz, ka personas datu apstrāde ir atļauta, ja tās veikšanai pastāv tiesisks pamats – pastāv vismaz viens Datu aizsardzības likuma 7. panta nosacījums. Papildus, tiesiskā pamata nodrošināšanai, veicot personas datu apstrādi, ir jāievēro arī Datu aizsardzības likuma 10. panta pirmās daļas 2. punkts, saskaņā ar kuru personas datu apstrādi drīkst veikt tikai atbilstoši paredzētajam mērķim un tam nepieciešamajā apjomā.

Datu aizsardzības likuma 12. pants nosaka, ka personas datus, kuri attiecas uz noziedzīgiem nodarījumiem, sodāmību krimināllietās un administratīvo pārkāpumu lietās, kā arī uz tiesas nolēmumu vai tiesas lietas materiāliem, drīkst apstrādāt tikai likumā noteiktās personas un likumā noteiktajos gadījumos.

Papildus tam, Datu aizsardzības likuma 13.¹ pants paredz, ka personas identifikācijas kodus drīkst apstrādāt vienā no šādiem gadījumiem:

- 1) ir saņemta datu subjekta piekrišana;
- 2) identifikācijas kodu apstrāde izriet no personas datu apstrādes mērķa;
- 3) identifikācijas kodu apstrāde nepieciešama turpmākas datu subjekta anonimitātes nodrošināšanai;
- 4) ir saņemta Datu valsts inspekcijas rakstveida atļauja.

Saskaņā ar Datu aizsardzības likuma 2. panta 9. punktu par personas datu apstrādes (datu subjektu personas datu vākšanas, glabāšanas, izmantošanas, nodošanas) atbilstību Datu aizsardzības likumam ir atbildīgs pārzinis – fiziskā vai juridiskā persona, valsts vai pašvaldību institūcija, kura nosaka personas datu apstrādes mērķus un apstrādes līdzekļus, konkrētajā gadījumā – Tiesu administrācija.

Tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību ierobežojumi un to nosacījumi

Tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību var ierobežot, bet ir jāpārbauda, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai:

- 1) tas ir noteikts likumā;
- 2) tam ir leģitīms mērķis;
- 3) tas ir samērīgs¹¹.

Lai izvērtētu, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts likumā, jāpārbauda:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas¹².

Datu aizsardzības likuma 12. pants paredz, ka personas datus, kuri attiecas uz noziedzīgiem nodarījumiem, sodāmību krimināllietās un administratīvo pārkāpumu lietās, kā arī uz tiesas nolēmumu vai tiesas lietas materiāliem, drīkst apstrādāt **tikai likumā noteiktās personas un likumā noteiktajos gadījumos**.

No iepriekš minētā izriet, ka datu subjektu personas datus, kuri attiecas uz noziedzīgiem nodarījumiem un sodāmību krimināllietās,

tiesas nolēmumu vai tiesas materiāliem, Tiesu administrācija ir tiesīga apstrādāt neanonimizētā veidā šajā rakstā minētajā gadījumā TIS, ja tas ir noteikts likumā.

Datu aizsardzības likuma 7. panta 3. punkts paredz, ka personas datu apstrāde ir atļauta tikai tad, ja likumā nav noteikts citādi un ja datu apstrāde nepieciešama pārzinim likumā noteikto pienākumu veikšanai. Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 116. pantu personas datus var apstrādāt, tai skaitā pieprasīt, saņemt un izmantot, tādā veidā ierobežojot Latvijas Republikas Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības, likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Satversmes tiesa 2010. gada 18. februāra spriedumā lietā Nr. 2009-74-01 norāda, ka Latvijas Republikas Satversmē noteiktās pamattiesības var ierobežot, ja vien ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu, tam ir leģitīms mērķis un tas ir samērīgs. Satversmes tiesas 2011. gada 14. marta spriedumā lietā Nr. 2010-51-01 norādīts, ka **tiesību aktiem**, kuros nosaka personas datu aizsardzības garantijas, **ir jāatbilst datu aizsardzības jomas principiem, tajos jāparedz skaidrs mērķis, kura dēļ informācija par personu ir sniedzama, un jānosaka pēc iespējas nepārprotams šīs informācijas apstrādes nolūks, kā arī sniedzamās informācijas apjoms un veids.**

Identiska nostāja ir pausta Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 29. aprīļa spriedumā lietā *L.H. pret LATVIJU (Iesniegums Nr. 52019/07)* un tās tiesu praksē iedibināto interpretāciju attiecībā uz frāzi „saskaņā ar likumu”¹³.

Likuma Par tiesu varu¹⁴ 28.⁶ panta sestā un septītā daļa deleģē Ministru kabinetam noteikt tiesu informatīvās sistēmas izveidošanas, uzturēšanas un izmantošanas kārtību, kā arī minimālo iekļaujamās informācijas apjomu, ievērojot normatīvajos aktos noteiktos ierobežojumus. Tiesu informatīvajā sistēmā iekļautā informācija ir ierobežotas pieejamības informācija, izņemot judikatūras datubāzi, kurā iekļautā informācija ir vispārpieejama.

Ministru kabineta 2016. gada 20. septembra noteikumu Nr. 618 “Tiesu informatīvās sistēmas noteikumi”¹⁵ (turpmāk – Noteikumi Nr. 618) 8.11.5. apakšpunkts paredz, ka TIS par tiesā izskatāmām lietām un materiāliem iekļauj informāciju par nolēmumu, **norādot nolēmuma datni**, ja nolēmums pieņemts atsevišķa procesuāla dokumenta veidā.

Noteikumu Nr. 618 10. punkts nosaka, ka TIS par krimināllietām

un materiāliem papildus iekļauj šādu informāciju:

- 10.1. datumu, kad krimināllieta vai materiāli saņemti tiesā;
- 10.2. prokuratūru un prokuroru;
- 10.3. atzīmi, ka nav lietisko pierādījumu, vai informāciju par lietiskajiem pierādījumiem;
- 10.4. būtību;
- 10.5. Krimināllikuma (Kriminālkodeksa) pantu vai pantus;
- 10.6. informāciju par drošības līdzekļa piemērošanu, grozīšanu vai atcelšanu, norādot:
 - 10.6.1. tā lēmuma pieņemšanas datumu, ar kuru piemērots, grozīts vai atcelts drošības līdzeklis;
 - 10.6.2. drošības līdzekļa veidu;
 - 10.6.3. lēmuma pieņēmēju;
 - 10.6.4. drošības līdzekļa piemērošanas termiņu;
- 10.7. ja persona tiek notiesāta, informāciju par piemēroto sodu, norādot:
 - 10.7.1. izskatīšanas rezultātu par katru apsūdzības pantu;
 - 10.7.2. piespriedē soda un papildsoda veidu un apmēru;
 - 10.7.3. pārbaudes laiku (ja persona notiesāta nosacīti);
- 10.8. informāciju par soda izpildi:
 - 10.8.1. datumu, kad nolēmums nodots izpildei;
 - 10.8.2. institūciju, kurai nolēmums nodots izpildei;
 - 10.8.3. soda izpildes statusu (piemēram, “izpildīts”) un statusa noteikšanas un izmaiņu datumu.

Likuma “Partiesu varu”^{28.} 6.panta sestā un septītā daļa un Noteikumi Nr. 618 neparedz, ka tiesu nolēmumi (lēmumi) un spriedumi TIS jāievieto, jāglabā un jānodod tiesu tiesnešiem, to palīgiem un citiem TIS lietotājiem neanonimizētā veidā ar lietas dalībnieku vārdiem, uzvārdiem, personas kodiem un personas datiem, kuri attiecas uz noziedzīgiem nodarījumiem, sodāmību krimināllietās, kā arī uz tiesas nolēmumu vai tiesas lietas materiāliem.

Vienlaikus konstatējams, ka Noteikumi Nr. 618, tai skaitā šo noteikumu 8.11.5. apakšpunkts, nav pietiekami skaidri formulēti, lai persona varētu izprast no tiem izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt to piemērošanas sekas. Līdz ar to konstatējams, ka no analizējamās normas izrietošais pamattiesību ierobežojums nav noteikts ar likumu.

Tāpat vērsama uzmanība uz to, ka Ministru kabinets Noteikumu Nr. 618 8.11.5. apakšpunktā paredzējis, ka TIS par tiesā izskatāmām lietām un materiāliem iekļauj informāciju par nolēmumu, **norādot**

nolēmuma datni, ja nolēmums pieņemts atsevišķa procesuāla dokumenta veidā. Proti, no iepriekš minētā neizriet, ka TIS vispār jāpievieno jebkāda veida nolēmuma datnes, bet gan tajā jāievada (kā noteikumos noteikts, jānorāda) informācija par šo konkrētu pieņemto nolēmumu.

Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad¹⁶.

Likums “Par tiesu varu” un Noteikumi Nr. 618 nesatur informāciju par to, kāpēc TIS lietotājiem jāpievieno un jāpiešķir piekļuve neanonimizētiem tiesu lēmumiem (spriedumiem). Var pieņemt, ka tas darīts ar mērķi nodrošināt vienotu judikatūru – lai ar izveidojušos tiesu praksi un tiesu praksē nostiprinātām atziņām pamatotu savu lēmumu vai spriedumu, noskaidrotu objektīvu patiesību, taisnīgi un objektīvi pieņemtu lēmumu konkrētajā vai līdzīgā lietā, vienotas prakses veidošanai, izmantojot iedibināto judikatūru.

Satversmes tiesa secinājusi, ka, konstatējot pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi, jāizvērtē šā ierobežojuma atbilstība samērīguma principam un tādējādi jānoskaidro:

- pirmkārt, vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, t. i., vai ar apstrīdēto normu var sasniegt ierobežojuma leģitīmo mērķi;
- otrkārt, vai šāda rīcība ir nepieciešama, t. i., vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;
- treškārt, vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša, t. i., vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

Ja tiek atzīts, ka tiesību normā noteiktais ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad ierobežojums neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesisks¹⁷.

Izvērtējot, vai pamattiesību ierobežojums ir samērīgs, visupirms jāpārlicinās, vai analizējamā norma ir piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai. Tiesību normā noteiktais tiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un, kurus izvēloties, personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk¹⁸.

Satversmes tiesas kompetencē ir pārbaudīt, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk. Tāpat tiesas kompetencē ir noskaidrot, vai likumdevējs, ierobežojot kādas personas vai personu grupas pamattiesības,

pienācīgi izvērtējis, vai konkrētajā gadījumā nepastāv kādi alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk¹⁹.

Eiropas Savienības tiesa (piemēram, lietā *C-293/12 Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications, Marine and Natural Resources and Others and Kärntner Landesregierung and Others*²⁰ 133. apsvēruma) norāda, ka Eiropas pamattiesību hartas 52. panta 1. punktā ir prasīts ne tikai tas, ka visiem pamattiesību īstenošanas ierobežojumiem ir jābūt “noteiktiem tiesību aktos”, bet arī ir tas, ka tie jāīsteno, stingri ievērojot samērīguma principu. Proti, tajā samērīgums nav noteikts kā vispārējs Savienības princips, bet, daudz konkrētāk, kā jebkura pamattiesību ierobežojuma būtisks priekšnosacījums.

Iepriekš minētais Eiropas Savienības tiesas spriedums lietā *C-293/12* attiecas ne tikai uz konkrēto tiesas spriedumu, bet gan nostiprina vispārējos principus gadījumiem, kad plānots veikt līdzīgus personas datu saglabāšanas pasākumus un jārēķinās ar risku, ka indivīdi, kuru dati tiks apstrādāti šādā veidā, pārsūdzēs sev likumā uzliktos pienākumus vispirms nacionālā līmenī un visbeidzot arī Eiropas Cilvēktiesību tiesā, norādot, ka šādi datu saglabāšanas pasākumi pārkāpj Eiropas cilvēktiesību deklarācijas 8. pantu.

Papildus iepriekš minētajam 29. panta darba grupas atzinumā Nr. 01/2014 “Par vajadzīguma un samērīguma jēdziena un datu aizsardzības piemērošanu tiesībaizsardzības nozarē”²¹ 2.2. apakšpunktā noteikts, ka gan Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā, gan Eiropas pamattiesību hartā paredzētās tiesības uz datu aizsardzību un tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību ir nepārprotami saistītas. Tā kā Eiropas Savienība un valstu likumdevēji un iestādes, kuru pienākums ir risināt problēmas brīvības, drošības un tiesiskuma telpā ir valsts iestādes, tām jāievēro Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija un tāpēc atbilstīgi Eiropas pamattiesību hartas 52. panta 3. punkta prasībām privātuma jēdziena nozīmei un darbības jomai Eiropas Savienības un valstu likumdevēju un iestāžu, kuru pienākums ir risināt problēmas brīvības, drošības un tiesiskuma telpā kontekstā jābūt tādai pašai, kā paredzēts Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvības aizsardzības konvencijā.

Savukārt, saskaņā ar 29. panta darba grupas atzinuma Nr. 01/2014 “Par vajadzīguma un samērīguma jēdziena un datu aizsardzības piemērošanu tiesībaizsardzības nozarē” 3.20. apakšpunktu atbilstīgi

otrajam Eiropas Cilvēktiesību tiesas noteiktajam papildkritērijam (samērīguma kritērijam) pasākumam, ar ko ierobežo Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas garantētas tiesības, nevajadzētu būt plašākam nekā vajadzīgs attiecīgā likumīgā mērķa īstenošanai.

Tiesu administrācija, raksturojot situāciju, norāda, ka: *“Sagatavojot lietas iztiesāšanai, tiesām ir nepieciešama pilna piekļuve Sistēmā reģistrētiem datiem, lai veiktu savas tiesās funkcijas – vērtējot pierādījumus, kuriem ir prejudiciāla nozīme vai traucējošo prāvnieku identificēšanai. Tāpat neanonimizētie nolēmumi ir nepieciešami nolēmumu norakstu sagatavošanai atbilstoši Dokumentu juridiskā spēka likuma²² prasībām”*.

Tāpat no Tiesu administrācijas sniegtās informācijas izriet, ka tiesas mērķis, apstrādājot nolēmumu, ir nodrošināt konkrētas lietas izspriešanu, kas ir saistīta ar attiecīgo lietu, vai arī iepazīties ar argumentāciju, kuru tiesa izmantojusi, piemērojot konkrētus normatīvos aktus. TIS esošos nolēmumus tiesas bieži izmanto nolēmumu projektu sagatavošanā un vienotas prakses veidošanā. Vienlaikus autoram sniegtajā atbildē tika iekļauta atsauce uz Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamentu, kas norādījis, ka tiesnešiem iespēju robežās ir jāizmanto TIS, lai tiesneši būtu vismaz informēti par līdzīgām lietām un tajās izdarītajiem tiesas apsvērumiem, kā arī par augstākas instances tiesas praksi, noteiktos jautājumos iedibināto judikatūru²³.

Noteikumu Nr. 618 3. punkts nosaka, ka TIS izveidošanas un izmantošanas mērķis ir automatizēt tiesu lietvedības ciklu, nodrošinot vienotu elektronisku informācijas reģistrēšanu, apstrādi, glabāšanu, izmantošanu, pārraidīšanu un pieejamību, nepieciešamās informācijas apmaiņu starp tiesām un iestādēm, informācijas apmaiņu automatizētā režīmā ar citām informācijas sistēmām, kā arī automatizētu statistikas pārskatu sagatavošanu.

Datu aizsardzības likuma 10. panta pirmās daļas 1. un 2. punkts paredz, ka, lai aizsargātu datu subjekta intereses, pārzinis nodrošina:

- 1) godprātīgu un likumīgu personas datu apstrādi un
- 2) personas datu apstrādi tikai atbilstoši paredzētajam mērķim un tam nepieciešamajā apjomā.

Attiecīgi viena no TIS darbības funkcijām ir arī vienotas tiesu prakses veicināšana, dodot iespēju tiesnesim vai tiesneša palīgam, kura amata pienākumos ietilpst nolēmumu projektu sagatavošana, sekot tam, kādi nolēmumi pieņemti līdzīgos gadījumos, tādējādi

nodrošinot tiesiskās paļāvības principa ievērošanu. Ņemot vērā iepriekš minēto, secināms, ka galvenais TIS sistēmā esošo tiesas lēmumu un spriedumu izmantošanas (iegūšana un to tālāka apstrāde) mērķis ir tiesu prakses ievērošana un izmantošana.

Tiesneši un tiesnešu palīgi, gatavojot nolēmumus konkrētajā lietā, izmanto citu tiesnešu tiesu praksi (judikatūru), proti, argumentāciju, tai skaitā normatīvo aktu normu interpretāciju, kas tika izmantota un ņemta vērā izskatot (iztiesājot) konkrētu līdzīgu lietu (gadījumu). **Tiesnesim**, kurš izmanto citas tiesas lēmumus vai spriedumus, lai ar izveidojušos tiesu praksi un tiesu praksē nostiprinātām atziņām pamatotu savu lēmumu vai spriedumu, noskaidrotu objektīvo patiesību, taisnīgi un objektīvi pieņemtu lēmumu konkrētajā vai līdzīgā lietā, vienotas prakses veidošanai izmantojot iedibināto judikatūru, **ne tikai nav nozīmes tam, kāda persona par konkrēto likumpārkāpumu sodīta, bet arī šī informācija (personas dati) vispār nav nepieciešama sava nolēmuma pieņemšanai.**

Var secināt, ka iepriekš minēto mērķi var sasniegt ar datu subjekta tiesību uz savu personas datu aizsardzību mazāk ierobežojošām metodēm (līdzekļiem), proti, TIS sistēmā ievietot, glabāt un izmantot tiesnešu nolēmumu (spriedumu) datnes bez datu subjektu (lietas dalībnieku) personas datiem, proti, bez vārdiem, uzvārdiem, personas kodiem, personas datiem, kuri attiecas uz noziedzīgiem nodarījumiem, sodāmību krimināllietās un administratīvo pārkāpumu lietās, kā arī uz tiesas nolēmumu vai tiesas lietas materiāliem.

Tiesu administrācijas argumentācija, ka TIS sistēmā jāglabā tiesu lēmumi (spriedumi) neanonimizēti, lai tiesas darbinieki varētu sagatavot nolēmumu (spriedumu) norakstus atbilstoši Dokumentu juridiskā spēka likuma prasībām, vērtējama kritiski, jo, pirmkārt, šāda datu apstrāde neatbilst Datu aizsardzības likuma 7. pantam, 10. panta pirmās daļas 1. un 2. punktam, 12. pantam; otrkārt, arī tas, ka šāda kārtība atvieglo dokumentu norakstu sagatavošanu, nevar būt tiesisks pamats nihilistiskai attieksmei pret datu subjektu tiesībām uz savu personas datu aizsardzību.

Norakstus var gatavot arī bez nolēmuma (sprieduma) datnē esošajiem personas datiem, ievērojot Dokumentu juridiskā spēka likuma un Ministru kabineta 2010. gada 28. septembra noteikumus Nr. 916 “Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība”²⁴ noteiktās prasības.

2011. gada 14. marta spriedumā lietā Nr. 2010-51-01 Satversmes tiesa norāda, ka no starptautiskajiem cilvēktiesību aizsardzības

dokumentiem visupirms izriet vispārīgie personas datu aizsardzības pamatprincipi: tiesiskums, taisnīgums, minimalitāte un anonimitāte. Šo principu kontekstā likumdevējam ir konstitucionāli noteikts pienākums pieņemt tādus tiesību aktus, kas garantētu datu drošību, kā arī noteiktu samērīgus ierobežojumus to izmantošanai²⁵.

Tiesiskuma princips ietver nosacījumu, ka personas datu izmantošana un nodošana citiem mērķiem nekā tiem, kuriem dati sākotnēji iegūti, var notikt tikai saskaņā ar personas piekrišanu vai arī uz likuma pamata²⁶. Minētajā spriedumā Satversmes tiesa norāda, ka tiesību aktiem, kuros nosaka personas datu aizsardzības garantijas, ir jāatbilst datu aizsardzības jomas principiem. Tajos jāparedz skaidrs mērķis, kura dēļ informācija par personu ir sniedzama, un jānosaka pēc iespējas nepārprotams šīs informācijas apstrādes nolūks, kā arī sniedzamās informācijas apjoms un veids.

Minimalitātes princips paredz, ka personas datu apstrāde ir aizliegta, ja vien nav nepieciešams sasniegt nozīmīgus un iepriekš skaidri noteiktus datu apstrādes mērķus. Proti, ņemot vērā datu pienācīgas glabāšanas nozīmi, datu izmantošana pieļaujama tikai sevišķi būtisku uzdevumu veikšanai, lai aizsargātu kādas tiesiski nozīmīgas intereses²⁷. Minimalitātes principa kontekstā ir nepieciešams noskaidrot arī to, vai datu apjoms atbilst datu apstrādes mērķim²⁸.

Taisnīguma princips prasa, lai informācijas iegūšana un apstrāde notiktu tādā veidā, kas izslēgtu nesamērīgu iejaukšanos datu subjektu privātumā, autonomijā un integritātē²⁹. Samērīguma princips noteic, ka tad, ja publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses, ir jāievēro saprātīgs līdzsvars starp personu un valsti vai sabiedrības interesēm. Likumdevējam ir saprātīgi jāizsver visu iesaistīto pušu intereses un jāpieņem vairākuma gribai atbilstošs lēmums, kurā būtu samērīgi ievērotas skarto personu intereses³⁰.

Savukārt anonimitātes princips noteic, ka, apstrādājot, tostarp arī nododot, informāciju par datu subjektu tādiem mērķiem, kas nav saistīti ar tiesas spriešanas procesu, tā pēc iespējas jāpadara anonīma, lai izslēgtu iespēju identificēt datu subjektu. Informācijas anonimitāte nozīmē to, ka informācijas sasaistīšana ar konkrētu datu subjektu ir kļuvusi neiespējama.

Personas datu aizsardzības jomā nozīmīgs ir arī līdzdalības un pārskatāmības princips, kas prasa, lai persona būtu informēta par to, kādām vajadzībām tās dati tiek apkopoti vai nodoti tālāk, un varētu šo procesu kontrolēt. Pat tādos gadījumos, kad dati tiek iegūti un

apstrādāti uz likuma pamata, personai par šādu iespēju, ciktāl likums neparedz citādi, ir jābūt informētai.

Nemot vērā iepriekš minēto, ir secināms, ka Tiesu administrācijas rīcība, glabājot, izmantojot TIS un nododot TIS lietotājiem neanonimizētus tiesas nolēmumus (spriedumus), pamatojot to ar personas datu apstrādes mērķiem: 1) iedibinātās judikatūras izmantošana, lai veidotu vienotu tiesu praksi un 2) sagatavot nolēmumu (spriedumu) norakstus, ir neatbilstoša Datu aizsardzības likuma 7. pantam, 10. panta pirmās daļas 1. un 2. punktam, 12. un 13.¹ pantam.

Secinājumi un priekšlikumi

Datu subjektu personas datus, kuri attiecas uz noziedzīgiem nodarījumiem un sodāmību krimināllietās, tiesas nolēmumu vai tiesas materiāliem, Tiesu administrācija kā TIS pārzinis ir tiesīga apstrādāt (iegūt, glabāt un nodot) neanonimizētā veidā tikai tajā gadījumā, ja tas ir noteikts likumā. Pētījuma ietvaros netika konstatēts, ka kāds likums Tiesu administrācijai šādu pienākumu būtu paredzējis.

Vienlaikus secināms, ka mērķi – iedibinātās judikatūras izmantošana, lai veidotu vienotu tiesu praksi, var sasniegt citādi ar datu subjektu tiesības uz savu personas datu aizsardzību mazāk ierobežojošām metodēm (līdzekļiem), proti, TIS sistēmā būtu jāievieto, jāglabā un jāizmanto nolēmumu (spriedumu) datnes bez datu subjektu (lietas dalībnieku) personas datiem.

Atsauces

- ¹ Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) 2016/679. (2016. gada 27. aprīlis). Par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679>
- ² Tiesu informācijas sistēma. <https://tis.ta.gov.lv/>
- ³ Sk. Satversmes tiesas 2005. gada 26. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-17-01 10. punktu un 2011. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2010-51-01 13. punktu.
- ⁴ Sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5. punktu.
- ⁵ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. 04.11.1950.

- starptautisks dokuments /LV, 143/144 (858/859), 13.06.1997.
- ⁶ Sk. ECT Lielās palātas 2000. gada 16. februāra sprieduma lietā Amann v. Switzerland, pieteikums Nr. 27798/95, 65. punktu un 2008. gada 4. decembra sprieduma lietā S. and Marper v. the United Kingdom, pieteikumi Nr. 30562/04 un Nr. 30566/04, 66. un 103. punktu.
- ⁷ Eiropas Savienības Pamattiesību harta. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>
- ⁸ Sk. Satversmes tiesas 2016. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 2015-14-0103 23.3.2. punktu.
- ⁹ Sk. Satversmes tiesas 2016. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 2015-14-0103 15.1. punktu.
- ¹⁰ Fizisko personu datu apstrādes likums. 21.06.2018. likums/LV, 132 (6218), 04.07.2018.
- ¹¹ Sk. Satversmes tiesas 2005. gada 26. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-17-01 11. punktu.
- ¹² Sk. Satversmes tiesas 2015. gada 2. jūlija sprieduma lietā Nr. 2015-01-01 14. punktu un 2016. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 2015-14-0103 19. punktu.
- ¹³ Apkopoījums lietā S. un Marper pret Apvienoto Karalisti [Lielā Palāta], Nr. 30562/04 un 30566/04, 95.–96. rindkopa, ECHR, 2008.
- ¹⁴ Par tiesu varu. 15.12.1992. likums/Ziņotājs, 1/2, 14.01.1993.
- ¹⁵ Tiesu informatīvās sistēmas noteikumi. Ministru kabineta 20.09.2016. noteikumi Nr. 618/LV, 184 (5756), 22.09.2016.
- ¹⁶ Sk. Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu.
- ¹⁷ Sk. Satversmes tiesas 2014. gada 9. janvāra sprieduma lietā Nr. 2013-08-01 12. punktu.
- ¹⁸ Sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 19. punktu un 2014. gada 28. novembra sprieduma lietā Nr. 2014-09-01 20.2. punktu.
- ¹⁹ Sk. Satversmes tiesas 2009. gada 15. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-36-01 15. punktu un 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 19. punktu
- ²⁰ C-293/12 - Digital Rights Ireland and Seitlinger and Others. <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-293/12>
- ²¹ Opinion 01/2014 on the “Application of necessity and proportionality concepts and data protection within the law enforcement sector”. http://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2014/wp211_en.pdf
- ²² Dokumentu juridiskā spēka likums. 06.05.2010. likums/LV, 78 (4270), 19.05.2010.
- ²³ Sk. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta

2015. gada 6. novembra sprieduma lietā Nr. A420446512 SKA-482/2015 10. punktu. <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/departament3/2015/482-Ska-2015.doc>.
- ²⁴ Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība. Ministru kabineta 28.09.2010. noteikumi Nr. 916/LV, 163 (4355), 14.10.2010.
- ²⁵ Sk. Satversmes tiesas 2011. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2010-51-01 14. punktu.
- ²⁶ Turpat – 14. punktu.
- ²⁷ Sk. Satversmes tiesas 2011. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2010-51-01 14. punktu.
- ²⁸ Sk. Satversmes tiesas 2016. gada 16. jūnija sprieduma lietā Nr. 2015-18-01 18.2. punktu.
- ²⁹ Sk. Satversmes tiesas 2011. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2010-51-01 14. punktu.
- ³⁰ Sk. Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.1. punktu un 2009. gada 30. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-04-06 13.4. punktu.

Аннотация

В статье автор анализирует проблематику защиты персональных данных физических лиц в судебной информационной системе. Для того, чтобы понять суть проблемы, автор статьи при помощи законодательных норм и судебной практики анализирует суть права на защиту персональных данных (данных, которые относятся к уголовным преступлениям, уголовной и административной судимости) физических лиц, цель судебно-информационной системы и порядок и правила использования данной системы.

Научной базой данного исследования являются нормативные акты, регламентирующие оба предмета исследования, и судебная практика.

Данная статья затрагивает проблематику, которая ранее не была исследована. В статье указаны критерии, правила и принципы, которые следует учитывать и применять в практике работы с судебной информационной системой.